

Voorzitter

verzoek te voldoen en het verslag te plaatsen op de agenda van waarschijnlijk de week na die waarin de regeringsverklaring wordt gehouden.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Koenders.

De heer **Koenders** (PvdA): Voorzitter. Ik heb gisteren namens mijn fractie een aantal vragen aan de minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken gesteld over de vermeende rol van massavernietigingswapens in het conflict met Irak. Ik heb dat gedaan in het licht van de discussies die hierover deze week in onze buurlanden worden gevoerd. Teneinde zo spoedig mogelijk over deze informatie te kunnen beschikken, verzoek ik via u om beantwoording van deze vragen voor het eind van deze week.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet, in het bijzonder naar de minister van Buitenlandse Zaken.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer De Wit.

De heer **De Wit** (SP): Voorzitter. Ik heb afgelopen vrijdag schriftelijke vragen gesteld over de mededeling van minister Remkes dat de salarissen van de ministers ook mogen worden aangepast in positieve zin, dus omhoog mogen gaan. Ik vraag via u aan het kabinet om de vragen te beantwoorden voor het debat over de regeringsverklaring, zodat wij de antwoorden kunnen betrekken bij dat debat.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Mocht het kabinet dat niet kunnen, dan zie ik graag dat wordt gemotiveerd waarom men er niet in slaagt de vragen bijtijds te beantwoorden.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet, in het bijzonder naar de minister-president.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het **Voorstel van het lid Depla tot wijziging van het Reglement van Orde (28853)**.

(Zie vergadering van 21 mei 2003.)

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Vorige week hebben wij gediscussieerd over het voorstel van de heer Depla over het openbaar maken van cadeaus in de Kamer. Er zijn verschillende argumenten heen en weer gegaan. Wij hadden er enigszins kritiek op dat er vrij willekeurige bedragen werden genoemd. De fractie van D66 is van mening dat de openbaarmaking van cadeaus vooral een eigen verantwoordelijkheid is van Kamerleden zelf, maar vindt uiteindelijk de gezamenlijke openbaarheid toch overtuigend genoeg om voor het voorstel van de heer Depla te stemmen.

De **voorzitter**: De heer Dijsselbloem verlangt hoofdelijke stemming.

Vóór hebben gestemd de leden: Vos, K.G. de Vries, Waalkens, De Wit, Wolfsen, Adelmund, Albayrak, Arib, Van As, Bakker, Blom, Boelhouwer, Van Bommel, Bos, Bussemaker, Crone, Van Dam, Depla, Van Dijken, Dijkema, Dijsselbloem, Dittrich, Douma, Dubbelboer, Duyvendak, Eerdmans, Eijnsink, Fierens, Van Gent, Giskes, Halsema, Van der Ham, Hamer, Heemskerk, Van Heemst, Herben, Hermans, Van Heteren, Huizinga-Heringa, Kalsbeek, Kant, Koenders, Kraneveldt, Kruijssen, Van der Laan, Lambrechts, Lazrak, Van Nieuwenhoven, Noorman-den Uyl, Rouvoet, De Ruiter, Samsom, Slob, Smeets, Smits, Van der Staaij, Straub, Stuurman, Timmer, Tjon-A-Ten, Tonkens, Vendrik, Verbeet, Verdaas, Vergeer-Mudde en Van der Vlies.

Tegen hebben gestemd de leden: B.M. de Vries, J.M. de Vries, Van Vroonhoven-Kok, Weekers, Weisglas, Wilders, Van Aartsen, Aasted, Madsen-van Stiphout, Algra, Aptroot, Atsma, Van Baalen, Balemans, Van Beek, Blok, Van Bochove, Brinkel,

Bruls, Buijs, Van de Camp, Cornielje, Çörüz, Dezentjé Hamming-Bluemink, Van Dijk, Eski, Eurlings, Van Fessem, Ferrier, Geluk, De Grave, Griffith, De Haan, Van Haersma Buma, Haverkamp, Hessels, Hofstra, Ten Hoopen, Jager, Joldersma, Koopmans, Kortenhorst, De Krom, Van Lith, Van Loon-Koomen, Luchtenveld, Mastwijk, Meijer, Van Miltenburg, Mosterd, De Nerée tot Babberich, Van Oerle-van der Horst, Omtzigt, Oplaat, Örgü, Ormel, De Pater-van der Meer, Rambocus, Rijpstra, Schippers, Schreijer-Pierik, Smilde, Snijder-Hazelhoff, Spiess, Sterk, Szabó, Terpstra, Verburg, Verhagen, Vietsch en Visser.

De **voorzitter**: Ik constateer dat het voorstel met 70 tegen 66 stemmen is verworpen.

Desalniettemin blijft de drieliterfles die ik van de burgemeester van Den Haag cadeau heb gekregen in het ledenrestaurant staan voor de leden.

Aan de orde zijn **stemmingen** over moties, ingediend bij het debat over **armoedebeleid**, te weten:

- de motie-Van Gent c.s. over nog niet uitbetaald zijn van de langlaaguitkering (28785, nr. 5);
- de motie-Noorman-den Uyl c.s. over de vraag, waar de langlaaguitkering wel en niet is verstrekt (28785, nr. 6).

(Zie vergadering van 22 mei 2003.)

In stemming komt de motie-Van Gent c.s. (28785, nr. 5).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Noorman-den Uyl (28785, nr. 6).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

Ik nodig eenieder die de nieuw beëdigde leden wil feliciteren uit om dat bij een kopje thee te doen, in de Rooksalon.

Voorzitter

De vergadering wordt van 14.30 uur tot 15.15 uur geschorst.

Voorzitter: Terpstra

Aan de orde is de behandeling van:
- **het Rapport van de Enquêtecommissie Srebrenica (28506) (debat met de Kamer).**

De **voorzitter**: Ik heet van harte welkom in vak K de parlementaire werkgroep, de onderzoeksgroep, de enquêtecommissie en de staf.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Wilders** (VVD): Voorzitter, het zal bekend zijn dat de VVD-fractie geen voorstander was van deze enquête en dat ik er zelf, als lid van de voorbereidende commissie-Van Middelkoop, evenmin om stond te springen, althans niet voordat het NIOD-rapport was behandeld. De Kamer besloot niettemin tot het instellen van deze enquêtecommissie. Ondanks deze voorgeschiedenis en ondanks het feit dat mijn fractie op enkele onderdelen kanttekeningen bij bevindingen en aanbevelingen plaatst – ik kom daarop terug – wil ik mijn inbreng namens de VVD-fractie beginnen met het uitspreken van oprechte waardering voor de commissie en haar staf voor al haar werkzaamheden en – het moet worden gezegd – het gedegen karakter van het rapport *Missie zonder Vrede* dat wij deze week met de commissie en over twee weken met de regering bespreken. Het is op hoofdlijnen een prima rapport geworden. De commissie verdient daarvoor, met haar staf, een oprecht gemeend compliment.

Ik zal mijn inbreng, net als de commissie in haar rapport heeft gedaan, onderverdelen in de vier relevante fases, beginnend met het besluitvormingsproces om tot uitzending te komen, gevolgd door de pogingen tot internationalisering, de val van de enclave en ten slotte de nasleep. Voor ik daarmee begin, hecht ik eraan te zeggen wat voor mijn fractie het doel is. Respect voor de duizenden slachtoffers van de systematische moordpartijen in juli 1995 door Bosnisch-Servische eenheden en hun nabestaanden betekent dat wij het hoofdstuk

Srebrenica nooit helemaal zullen kunnen sluiten en dat ook niet zouden moeten willen. De enquêtecommissie komt in haar slotbetog overigens tot een soortgelijke conclusie.

Wel liggen thans naar onze mening voldoende feiten op tafel om een politiek oordeel te vellen over de specifieke verantwoordelijkheden van Nederlandse politici en topmilitairen met betrekking tot de Nederlandse aanwezigheid in Srebrenica tussen februari 1994 en juli 1995 en over het optreden van Dutchbat zelf. Het NIOD-rapport vormt daarbij een solide basis, vanwege de enorme hoeveelheid gegevens die daarin op tafel is gelegd en vanwege de gedegen analyse die daarop is gebaseerd. De verhoren en de gedegen rapportage van deze enquêtecommissie vormen daarop een zeer welkome en belangrijke aanvulling. Naast het belangrijke aspect van deze enquête, namelijk een zo goed mogelijke extra waarheidsvinding, waar iedereen, maar vooral ook de nabestaanden van de slachtoffers belang bij kunnen hebben, kunnen thans ook door de politiek uit het drama-Srebrenica belangrijke lessen worden geleerd. Reeds eerder zijn belangrijke politieke lessen geleerd uit het Srebrenicadrama voor het besluitvormingsproces, namelijk door middel van het debat over het rapport van de commissie-TCBU, waar de heer Bakker ook op professionele wijze leiding aan gaf, en het naar aanleiding daarvan vernieuwde Toetsingskader. Terecht stelt de commissie dan ook dat er geen aanleiding meer is nu tot inhoudelijke aanbevelingen te komen. Ook in politieke zin is door de Nederlandse regering reeds een vergaande verantwoording genomen, doordat het laatste kabinet-Kok na het verschijnen van het NIOD-rapport zijn ontslag heeft aangeboden en gekregen. Dat lijkt inmiddels heel lang geleden. Wij zijn al bijna twee kabinetten verder, maar feitelijk is het nog maar een jaar geleden gebeurd. Waar wij het boek-Srebrenica in menselijke zin, zoals ik al zei, nooit zullen kunnen en nooit zullen moeten willen sluiten, is het wel de hoop en inzet van mijn fractie dat wij, na de debatten met de commissie en de regering, het boek-Srebrenica in politieke zin op een verantwoorde wijze kunnen afronden.

Ik ga nu over naar de eerste fase, de besluitvorming tot uitzending. De eerste fase inzake de voorbereiding van het besluit tot uitzending en het besluit zelf is voor de VVD-fractie een zeer cruciale fase, misschien zelfs de meest cruciale fase bij uitstek. Voor een belangrijk deel kan mijn fractie met de analyse van de enquêtecommissie meegaan, zij het dat wij de conclusies van de commissie als het gaat om de verantwoordelijkheid van regering en Kamer net iets te ongericht en te weinig toegespitst vinden. Soms bestaat bij ons de indruk dat wat meer expliciet politiek verantwoordelijken voor het echec in deze cruciale eerste fase hadden kunnen worden aangewezen, zonder overigens in een goedkoop zwartepietenspel te ontaarden, want daar heeft niemand wat aan en dat is ook niet ons doel. Maar het is ook niet goed het adagium "allen zijn schuldig" te hanteren, zoals de commissie soms hier en daar lijkt te doen, omdat dit ten onrechte zou kunnen leiden tot het gevoel dat er niemand in het bijzonder specifieke verwijten kunnen worden gemaakt; iedereen is dan immers even verantwoordelijk. Zo'n benadering kan bij sommigen – ik verwijs onder meer naar uitspraken van de ACOM – de indruk wekken dat de commissie onvoldoende de verantwoordelijkheid van Haagse politici tot uitdrukking heeft laten komen. Ik verneem hierop graag de reactie van de voorzitter van de commissie.

Zonder de daarbij gebruikte formuleringen over te nemen van bijvoorbeeld de ACOM, kan ik er wel enig begrip voor opbrengen als de wens tot uitdrukking wordt gebracht dat specifieke politieke verantwoordelijkheden duidelijker moeten worden aangegeven. De geschiedschrijving verdient op enkele plekken in het rapport dan ook een meer heldere benoeming van de feiten, ook of misschien wel juist als het gaat om de politieke verantwoordelijkheid als onderdeel van dit politieke einddebat hier en nu in de Tweede Kamer.

Voorzitter. Laat ik beginnen met de hoofdpunten van de zeer harde analyse van de commissie met betrekking tot deze besluitvormingsfase, een analyse die mijn fractie voor een groot deel kan onderschrijven. Ik hecht er toch aan de belangrijkste aspecten ervan te benoemen. Zo zegt de commissie dat het actief willen bijdragen aan de